

Eessõna

Koostöö olulisus õppija toetamisel ja üksteise jõustamisel

Teie ees on Eesti Haridusteaduste Ajakirja (EHA) uus, 18. number. Sedapuhku on tegu taas vabanumbriga. Saadetud kaastööd annavad kinnitust, et haridusteaduste uurimisvaldkond on lai, samuti on mitmekesine meetoodika, millega seatud eesmärkideni jõutakse. Sellesse ajakirjanumbrisse jõudsid artiklid, kus uuritavateks on nii õpilased, õpetajad, üliõpilased kui ka õppejõud. Meetoodika poolest on artiklid samuti mitmekülgsed – andmeid on kogutud fookusgrupi intervjuudega, erinevat liiki kirjalike küsitlustega, küsimustikku ja testitulemusi kombineerides, aga ka tegevusuuringuga. Seega, sarnaselt Löffströmi jt öelduga (2016) saab ka selle vabanumbri põhjal tõdeda, et käsitluste heterogeensus ja metodoloogiline pluralism rikastab Eesti haridusteadust.

Vabanumber ei sea kaastööde autoritele teemapiiranguid peale ootuse, et tegu oleks kõrgetasemeliste teadusartiklitega haridusteadustest ja piirnevatest valdkondadest. Seetõttu on vabanumbrite puhul alati teatud proovikivi ühise teema leidmine, mis ajakirjanumbris ilmuvad artiklid tervikuks seoks. Sellesse vabanumbrisse koondunud artikleid lugedes jäi toimetajate jaoks kõlama ühise nimetajana **koostöö olulisus õppija toetamisel ja üksteise jõustamisel**. On see siis otsene koostöö koolitustel ja nõustamisel, et toetada lasteaiaõpetajaid kaasava hariduse edendamisel lasteaiarühmas, või koostöövajadus kaudsemalt üliõpilaste toetamisel e-portfoolio koostamisel, õppejõudude ja üliõpilaste arusaamade ühtlustamisel õppimist toetavast tagasisidest, neuromüütide leviku takistamisel või noorte kaasprofessorite jõustamisel neoliberaalse ülikooli mõödikute süsteemis toime tulemiseks. Koostöö on aluseks ka koolikiusamise ennetamisel ja sellega paremal hakkamasaamisel. Kaudsemalt saab seostada koostööga ka suhtlus- ja enesemääratluspädevust, milles pädevamad õpilased on õpetajate hinnangul prosotsiaalsemad. Kõigest nimetatust selles EHA ajakirjanumbris lugeda saabki.

Ootuspäraselt leiab koostöö teemaga seotud artikleid ka varasematest EHA numbritest. Näiteks on olnud EHA vabanumbri fookuses aastal 2019 koostöö kui haridusmuutuste võtmetegur (Tamm & Jõgi, 2019). Seega, leides kinnitust selle vabanumbri artiklitest, võime üsna kindlalt öelda, et koostegutsemiseta hariduselu edukalt toimida ei saagi.

Koostöö olulisust rõhutavad kõik haridusvaldkonda suunavad dokumendid. Koolieelse lasteasutuse (1999/2018), põhikooli- ja gümnaasiumi- (2010/2021) ning kõrgharidusseaduses (2019) on nimetatud koostööd eri osalistega ja eri tasemetel. Riiklikes õppekavades (vt Koolieelse ..., 2008/2011; Põhikooli ..., 2011/2021) on konkreetselt esile toodud koostöö nii õppijate kaasamisel kui ka töös lastevanemate ja kolleegidega (sh tugispetsialistidega). Üldpädevuste seast leiab põhikooli õppekavas sotsiaalse ja kodanikupädevuse, lasteaias õppekavas aga üldoskuste alt sotsiaalsed oskused. Mõlemad eeldavad selliste inimeste kujundamist, kes suudavad teistega koostööd teha. Põhjalikult on koostöö teemat avatud ka kutsestandardites (Kutseõpetaja tase 6, 2020; Kutsestandard. Õpetaja tase 6 ja 7, 2020), kus koostöö kuulub nii õpetajate kohustuslike kui ka läbivate kompetentside hulka, aga ka isikuomaduste alla (koostöövõime). Kutsestandardites rõhutatakse koostööd nii õppijatega, kolleegidega kui ka lapsevanematega ning eraldi veel tegutsemist õpikogukonna meeskonna-liikmena. Kõigeks selleks peame tulevasi õpetajaid ülikoolides ette valmistama.

Koostöö on tähtis märksõna ka haridusvaldkonna arengukavas 2021–2035 (2021), kus on selgelt öeldud, et oluline on suurendada haridussüsteemi osaliste koostööd ja toetada sellise keskkonna teket õppeasutustes, kus oleks „kõiki osapooli kaasav organisatsioonikultuur, mis toetab kõigi osaliste enesejuhtimis- ja koostööoskuste kujunemist“ (lk 16). Suhtlemisoskused ja koostöö on mõlemad ka nn 21. sajandi oskused. Koostöine õppimine ja õpikogukonnad on haridusvaldkonnas igal astmel fookuses. Kõigi oskuste kujundamisel on kasulik eakohaselt alustada võimalikult varases eas, seetõttu liigume ka meie selle vabanumbri artikleid tutvustades lasteaiast alates läbi üldhariduskooli kuni ülikoolini välja.

Koostöö lasteaias ja üldhariduskoolis

Õpetaja kompetentsusnõuded on kirjeldatud kutsestandardis (Kutsestandard. Õpetaja, tase 6, 2020; Kutsestandard. Õpetaja, tase 7, 2020). Seejuures on koostööd nimetatud, nagu oli ka eespool jutuks, nii õpetajatööks vajaliku isikuomadusena kui ka esile toodud töö kirjelduses, näiteks „teeb koostööd kolleegide, tugispetsialistide, lapsevanemate ja õppijatega“ (Kutsestandard, 2020, lk 1). Samuti on kutset läbiva komponendina esile toodud, et õpetaja väärtustab koostööd ja loob koostööks vajalikke suhtevõrgustikke. Hariduslike erivajadustega õppija toetamine õppeprotsessis on õpetaja kutsestandardis valitav kompetents. Tugispetsialisti, kolleegi ja ka laiemalt juhtkonna koostööl on seal oluline roll.

Ajakirja esimene artikkel „Tegevusuuring kaasavas lasteaiarühmas: eripedagoogilised koolitused ja nõustamine õpetajatele“, mille autorid on **Pille Häidkind**, **Kristi Vint** ja **Carolina Šuman**, keskendubki erivajadustega lasteaiaste õppimise toetamisele koostöö kaudu. Artikli autorid korraldasid tegevusuuringu, kus katsetasid eripedagoogiliste koolituste ja nõustamise kombinatsiooni lasteaiapäetajate toetamisel ning tegid katset hinnata selle sobilikkust kaasava hariduse edendamiseks lasteaiarühma tasandil. Esmalt kaardistati kahes aia- ja kahes sobitusrühmas olukord kaasava hariduse rakendamisel, seejärel said lasteaiapäetajad võimaluse osaleda eripedagoogilistel koolitustel, samuti nõustati õpetajaid veebi teel. Peale seda rakendati nõustamisel kokkulepitut rühmades ning viimaks hinnati muutust, pakutud sekkumiste asjakohasust ja kasulikkust. Tegevusuuringus osalenud õpetajad leidsid, et eripedagoogilised koolitused ja nõustamine toetasid kaasava hariduse rakendamist ja töid esile, et on vaja muuta tõhusamaks koostööd rühmas töötavate täiskasvanute vahel. Ka varem on leitud (nt Kivirand *et al.*, 2020), et koostöö on kaasava hariduse tõhusa rakendamise vajalik komponent.

Teises artiklis „Teise klassi õpilaste suhtlus- ja enesemääratluspädevuse arvutitesti tulemuste seosed õpetajate ja lapsevanemate hinnatud tugevuste ja raskustega“ **Elina Malleus-Kotšegarovilt**, **Marlyn Jurmanilt** ja **Kristiina Treialilt** toovad autorid välja sotsiaal-emotsionaalse pädevuse olulisuse sotsiaalsetes olukordades ja tutvustavad arvutipõhist testi selle mõõtmiseks. Artiklis tuuakse esile seosed SEP-testi tulemuste ja kolmandate osaliste (õpetajad ja lapsevanemad) hinnangute vahel 2. klassi õpilaste prosotsiaalsusele ning internaliseeritud ja eksternaliseeritud probleemidele. Sotsiaal-emotsionaalse pädevuse väljaselgitamine on kindlasti tähtis, et anda sisendit selle arendamiseks koolis. Autorid leidsid, et nimetatud pädevuse aspektid kajastuvad nii arvutitestiga mõõdetuna kui ka õpetajate hinnangutes. Näiteks leiti, et neil õpilastel, kes märkasid paremini suhtlusprotsessis olemasolevat infot ning tõlgendasid olukorda koostööd soodustavamalt, oli õpetajate hinnangute kohaselt vähem eksternaliseeritud probleeme ja rohkem prosotsiaalsust. Lapsevanemate hinnangutega leiti seoseid vähem. Kuna õpetajad näevad oma õpilasi ilmselt rohkem erinevates koostöösituatsioonides kui vanemad, siis võivadki nende hinnangud olla täpsemad.

Kolmandas artiklis „Jagatud mure on pool muret: rahulolu kaasõpilaste ja koolieluga koolikiusamist kogenud õpilaste seas“ kirjutavad **Mai Beilmann**, **Kadri Soo** ja **Dagmar Kutsar**, kui oluline on kiusamist kogenud lastele kindlustunne lähedastelt inimestelt toetuse saamiseks. Artiklis kajastati rahvusvahelises laste subjektiivse heaolu uuringu Children's Worlds kolmandas laines osalenud 6. klassi õpilaste tulemusi. Leiti, et vanematelt, õpetajatelt ja kaasõpilastelt abi saamises kindlad olnud lapsed on oma eluga õpilasena rahulolevamad,

võrreldes nendega, kellel pole kindlustunnet abi saamiseks. Kõige olulisemaks toetuse allikaks oli üsna ootuspäraselt perekond, sellele järgnes õpetaja, samal ajal kaasõpilastelt abi saamise lootus oli kõige madalam. Autorid rõhutavad kiusamise puhul tugivõrgustiku ja abi saamises kindlustunde olulisust.

Koostöö ülikoolis: õpetajakoolituse üliõpilased ja õppejõud

Neljandas artiklis „E-portfoolio roll kutseõpetajakoolituse üliõpilaste õpingute toetamisel“ keskendusid autorid **Liana Roos**, **Karmen Trasberg**, **Diana Eller** ja **Karmen Kalk** kutseõpetajakoolituse üliõpilaste arusaamadele kutsestandardile toetuva e-portfoolio rollist õpingute toetamisel ning nende kogemustele e-portfoolio koostamise protsessis. Üliõpilastega tehtud fookusgrupi intervjuudele tuginedes tõdeti, et kuigi koostatud e-portfooliot nähti üldiselt kui vajalikku tõendite kogu oma erialase karjääri planeerimisel, erinesid üliõpilaste arvamused selle õpinguid toetava rolli suhtes, aga ka ootuste poolest selle koostamiseks antud juhiste ja akadeemilisele vabadusele. Autorid jõudsid järeldusele, et kutseõpetajakoolituse üliõpilaste toetamisel kutsestandardile toetuva e-portfoolio koostamisel on tähtsal kohal eri ainetes antavate ülesannete teadlik lõimimine kutsestandardi ja sellel põhineva e-portfoolio koostamisega, mis eeldab erinevate õppejõudude tihedat koostööd õppe- ja hindamisülesannete üksteisega kooskõlastamisel.

Viies artikkel selles ajakirjanumbris on „Õpetajakoolituse tudengite õppimisega seotud neuromüüdid“, autorid **Katrin Poom-Valickis**, **Kati Aus**, **Elina Malleus-Kotšegarov**. Uuringu eesmärk oli selgitada, kuivõrd on rahvusvahelistes uuringutes leitud väärarusaamad levinud meie tulevaste õpetajate hulgas ning kas õpetajaks õppijaid iseloomustavad taustategurid on seotud sellega, milliseid väärarusaamu enam tõseks peetakse. Tulemused näitavad, et neuromüüdid on õpetajakoolituse tudengite hulgas laialt levinud. Kõige levinum neuromüüt on seejuures arusaam, et inimesed õpivad paremini, kui info jagamisel arvestatakse nende visuaalse, auditivse ja kinesteetilise õpistiiliga. Autorid selgitavad artikli arutelu peatükis, kuivõrd tähtis on õpetajakoolituses teadlikult tegeleda taju- ja kogemuspõhiselt kergesti kinnistuvate väärteadmistega, ja rõhutavad hariduspsühholoogide rolli väärteadmiste ümberkonstrueerimise toetamisel. Samuti rõhutatakse koostöö olulisust õppekavade arenduses ja interdistsiplinaarset koostööd eri teadusvaldkondade vahel, mis aitaks terviklikumalt mõista, mil viisil neuromüütide tekkimist ennetada ja tekkinud väärarusaamadega tegeleda.

Kuuendas artiklis „Tagasiside on nagu taganttuul“: õpetajakoolituse üliõpilaste ja õppejõudude arusaamad tagasisidest“ on autorid **Pihel Hunt** ja

Mari Karm õppimist toetava tagasiside paradigmast ja tagasisidekirjaoskuse kontseptsioonist lähtudes avanud üliõpilaste ja õppejõudude arusaamu, et leida ideid ja võimalusi, kuidas muuta tagasisidet õppimist toetavaks. Avatud küsimuste kirjalikke vastuseid analüüsides jõuavad nad järeldusele, et nii õppijate kui ka õppejõudude vastustes on fookus pigem tagasisidel kui info edastamisel, mitte õppimist toetaval tagasiside rakendamisel. Kokkuvõttes tõdevad nad, et kuigi uue tagasisideparadigma omaksvõtmine aitaks paremini toetada õppijat ning leevendada ühtlasi ka õppejõudude koormust, sest senisest enam väärtustatakse üliõpilaste enda aktiivset rolli ning õppijalt õppijale antavat tagasisidet, ilmnes terviklik ettekujutus uuest tagasisideparadigmast vaid üksikutes vastustes.

Kui mitmes eelmises artiklis on analüüsitud, kuidas saaksid õppejõud ülikoolis õppijaile õppimisel tõhusamalt toeks olla, siis viimases artiklis „Tartu Ülikooli noorte õppejõudude ametialane enesemääratlus neoliberaalse ülikooli mõõdikute valguses“ võimaldavad autorid **Kadri Steinbach**, **Ragne Kõuts-Klemm** ja **Marvi Remmik** lugejal näha õppejõu tegevust laiemalt kui vaid õppija toetamise perspektiivist. Täpsemalt selgub 40-aastaste ja nooremate kaasprofessoritega tehtud intervjuudest, et õppetöö moodustab vaid ühe ja intervjueeritute sõnul sageli muuga võrreldes vähe väärtustatud või lausa nähtamatu osa nende tööst. Selgub, et neoliberaalse ülikooli mõõdikute süsteem sellega kaasneva rollide ja ootuste paljususega tekitab noortes õppejõududes stressi, mille tagajärg võib olla läbipõlemine ja/või ülikoolist lahkumine. Viimast aitaks intervjueeritute sõnul vältida mõõdikutega opereerijate inimlikkus ja paindlikkus ning õppejõudude individuaalsuse märkamine ja väärtustamine.

Traditsiooniliselt lõpetab ajakirjanumbri **raamatututvustus**, mis sedapuhku tuleb emeritprofessor Jaan Kõrgesaarelt, kes annab ülevaate 2018. aastal ilmunud hariduspeatükist Anastasiou, Gregory ja Kauffmani sulest teoses „**Commentary on the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities**“. Artiklis rõhutatakse kaasava haridussüsteemi olulisust, mis võimaldaks võrdsete võimaluste alusel tagada puuetega inimeste õigust haridusele, nii et realiseeritud saaks igakülgset inimese kogu potentsiaal, arendatud isiksus ja pakutud võimalus ühiskonnas osalemiseks. Samas on autorid nimeetanud ka n-ö karid või ohtlikud kompromissid: näiteks, et katmata on jäänud hariduslike erivajaduste mitmekesisus, ei selgu, kui kaasavat haridussüsteemi nõutakse, või ei ole arvestatud lastevanemate vabadust oma lapsele kooli valida.

Eriilmelised seitse artiklit, lisaks raamatututvustus, mis selles vabanumbris ilmuvad, pakuvad head võimalust vaadata sügavamalt sisse väiksele läbilõikele haridusuuringutest – alusharidusest kõrghariduseni. Oluline on, et artiklites antud soovitused jõuaks ka rakendustasandil ellu – lasteaeda, kooli, ülikooli. Julgustame lugejaid leidma võimalusi dialoogiks autoritega, et vajaduse korral

artikli lugemise käigus tekkinud mõtteid täpsustada ja kavandada koostöös ka uusi uuringuid haridusvaldkonnas toimuva mõistmiseks ja arendamiseks. Ühtsuses peitub jõud ja koostöös enese ja ühiskonna arengu võti.

Head lugemist ja inspiratsiooni uuteks uuringuteks!

Merle Taimalu, Liina Lepp, Maire Tuul

Kasutatud kirjandus

- Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035* (2021). Haridus- ja Teadusministeerium. Külastatud aadressil haridusvaldkonna_arengukava_2035_29.10.2020_riigikokku_0.pdf (hm.ee).
- Tamm, A., & Jõgi, L. (2019). Eessõna. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 7(1), 1–6. <https://doi.org/10.12697/eha.2019.7.1.01>
- Kivirand, T., Leijen, Ä., Lepp, L., & Malva, L. (2020). Kaasava hariduse tähendus ja töhusa rakendamise tegurid Eesti kontekstis: Õpetajaid koolitavate või nõustavate spetsialistide vaade. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 8(1), 48–71. <https://doi.org/10.12697/eha.2020.8.1.03>
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008/2011). *Riigi Teataja I*, 23, 152. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772?leiaKehtiv>.
- Koolieelse lasteasutuse seadus (1999/2018). *Riigi Teataja I*, 27, 387. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018006?leiaKehtiv>.
- Kutsestandard. Kutseõpetaja, tase 6.* (2020). Sihtasutus Kutsekoda. Külastatud aadressil <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10822306/>.
- Kutsestandard. Õpetaja, tase 6.* (2020). Sihtasutus Kutsekoda. Külastatud aadressil <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10824210/>.
- Kutsestandard. Õpetaja, tase 7.* (2020). Sihtasutus Kutsekoda. Külastatud aadressil <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10824233>.
- Kõrgharidusseadus (2019). *Riigi Teataja I*, 19.03.2019, 12. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019012?leiaKehtiv>.
- Löfström, E., Remmik, M., & Õun, T. (2016). Eessõna. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 4(1), 1–5. <https://doi.org/10.12697/eha.2016.4.1.01>
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2010/2021). *Riigi Teataja I*, 41, 240. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410?leiaKehtiv>.
- Põhikooli riiklik õppekava (2011/2021). *Riigi Teataja I*, 14.01.2011, 1. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020?leiaKehtiv>.